

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

ISSUES OF PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS FROM DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

Сидорчук Ю.М., к.ю.н., адвокат
Адвокатське об'єднання «Лексарс»

У статті висвітлена проблематика захисту жінок від домашнього насильства, зокрема проаналізовано дієвість механізму захисту прав жінок шляхом видання термінового й обмежувального заборонного приписів з урахуванням теоретичних та практичних аспектів.

У статті наведено статистичні дані за 2017, 2018, 2019 роки про кількість заяв, які надходять від жертв домашнього насильства, кількість справ про видачу і продовження обмежувального припису, кількість виявлених адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством у сім'ї (домашнім насильством). Авторка звертає увагу на те, що терміновий заборонний припис вноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків. Окрема увага у статті приділяється питанню видачі обмежувального припису, який має бути запобіганням скоєнню інших видів домашнього насильства, що і має бути взято до уваги під час ухвалення рішення судом про видачу обмежувального припису щодо постраждалої особи. Також у статті чітко визначено, які докази необхідно зібрати особі, яка зазнала домашнього насильства, щоб заяву про видачу обмежувального припису було задоволено. Авторка акцентує увагу на тому, що особа, яка зазнала домашнього насильства, має знати шляхи захисту порушених прав з урахуванням теорії та практики, оскільки не завжди подання заяви до поліції допоможе захистити від насильства і, як показує практика, для того, щоб видали один із приписів, потрібно докласти чимало зусиль. Серед проблем, з якими стикаються жінки, які зазнали домашнього насильства, можна виділити такі: недостатньо доказів вчиненого насильства, неможливість обезпечити себе в разі погроз, довгий розгляд заяв про видачу обмежувального припису в суді, відсутність профілактичного обліку, тобто контролю за поведінкою кривдника з боку поліції. Наголошується на необхідності запровадження програм на рівні держави, які будуть реально допомагати жертвам насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, право на захист жінок, захист прав жінок, терміновий заборонний припис, обмежувальний припис.

The article covers the issue of protection of women from domestic violence, in particular, analyzes the effectiveness of the mechanism of protection of women's rights by issuing urgent and restrictive prohibitions, taking into account theoretical and practical aspects.

The article provides statistics for 2017, 2018, 2019 on the number of applications from victims of domestic violence, the number of cases of issuance and extension of a restrictive order, the number of identified administrative offenses under Article 173–2 of the Code of Administrative Offenses, the number of registered criminal offenses related to domestic violence (domestic violence). The author draws attention to the fact that an urgent restraining order is issued at the request of the victim, as well as on his own initiative by an employee of the authorized unit of the National Police of Ukraine based on the results of risk assessment. Particular attention in the article is paid to the issue of issuing a restraining order, which should be a prevention of other types of domestic violence, which should be taken into account when the court decides to issue a restraining order against the victim. Also, the article clearly defines what evidence needs to be collected by a person who has experienced domestic violence in order for the application for a restraining order to be granted. The author emphasizes that a person who has experienced domestic violence should know how to protect violated rights based on theory and practice, as not always filing a complaint with the police will help protect against violence and as practice shows, in order to issue one of the instructions make a lot of effort. Among the problems faced by women who have experienced domestic violence are the following: insufficient evidence of violence, inability to protect themselves in case of threats, lengthy consideration of applications for a restraining order in court, lack of preventive accounting, i.e. control over the offender's behavior by the police. The need to introduce programs at the state level that will really help victims of violence is emphasized.

Key words: domestic violence, right to protection of women, protection of women's rights, urgent prohibition order, restrictive order.

Захист прав жінок в Україні, як і в інших країнах світу, є одним з актуальних питань. На думку більшості науковців, як багато років тому, так і нині, жінки є однією із соціально незахищених груп населення. Із такою думкою важко не погодитися, оскільки існують питання щодо рівності прав чоловіків та жінок, недискримінації жінок та захисту жінок від домашнього насильства.

У 2017 р. ухвалений Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що стало важливою подією, оскільки саме цим Законом закріплено організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики в цій сфері, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [2].

Домашнього насильства зазнають здебільшого жінки, оскільки від них у процентному співвідношенні надходить приблизно 75% від усіх заяв і повідомлень.

Проблему насильства над жінками досліджували такі науковці, як: А. Андреева, О. Бодальов, Г. Божович, Л. Виготський, С. Голод, Б. Гузиков, Л. Максименко, Л. Орбан-Лембрик, В. Столін. Проте мало приділялося уваги проблематиці дієвості механізму захисту прав жінок шляхом видання термінового й обмежувального заборонного приписів.

Метою статті є аналіз проблем щодо захисту прав жінок у разі домашнього насильства, зокрема аналіз дієвості механізму захисту прав жінок шляхом видання термінового й обмежувального заборонного приписів з урахуванням теоретичних і практичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. На міжнародному рівні захист прав жінок регулюється низкою міжнародних нормативно-правових документів, зокрема Конвенцією про політичні права жінок 1952 р.; Конвенцією про громадянство одруженої жінки 1957 р.; Конвенцією про згоду на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 р. та Рекомендацією до неї 1965 р.; Декларацією про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 р.; Конвенцією Міжнародної організації праці (далі – МОП) про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 1951 р.; Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.

Права жінок та механізми захисту їхніх прав у разі порушення визначені Конституцією України та законами України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [1], «Про засади запобігання та протидії

дискримінації в Україні» [3], «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2].

Суспільство активно розвивається, у багатьох європейських країнах питанням домашнього насильства приділяється багато уваги, визначені чіткі механізми захисту прав жінок. У нашій державі тільки протягом останніх трьох років почали активно говорити про необхідність захисту жінок від домашнього насильства, ухвалені спеціальні закони, кривдників притягують до адміністративної та кримінальної відповідальності, а головне, що жертви домашнього насильства бачать, що можуть бути захищені від нього.

Щоби зрозуміти глобальність проблеми захисту від домашнього насильства, варто подивитися на статистику. У 2017 р. до Національної поліції України надійшло 110,9 тис. заяв та повідомлень, пов'язаних із домашнім насильством, з них 1 391 – від дітей. У 2018 р. надійшло 115,5 тис. заяв та повідомлень, з них 89,5 тис. – від жінок, 24,5 тис. – від чоловіків, 1 418 тис. – від дітей.

За даними, отриманими з Державної судової адміністрації, у 2018 р. на розгляді в судах України перебувало всього 135 справ про видачу і продовження обмежувального припису, з них 113 перебували на розгляді, з них розглянуто 104 і 67 задоволено. У 2019 р. було на розгляді в судах України 710 справ про видачу і продовження обмежувального припису, з них 622 перебували на розгляді, з них розглянуто 595, з них 353 було задоволено.

Зазначена статистика вражає, а от кількість виданих обмежувальних приписів надзвичайно мала. Статистика видачі термінових заборонних приписів не ведеться.

За 2017 р. органами Національної поліції України виявлено 92 551 адміністративне правопорушення, передбачене ст. 1732 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), тобто вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування. За 2018 р. виявлено 101 881 адміністративне правопорушення за вказаною статтею, а у 2019 р. – 109 345. Як бачимо, з кожним роком кількість адміністративних правопорушень за ст. 1732 КУпАП зростає. На мою думку, ці цифри свідчать не про кількість порушень, а про те, що жертви насильства почали звертатися із заявами і захищати себе.

У 2017 р. зареєстровано 1 341 кримінальне правопорушення, пов'язане з насильством у сім'ї (домашнє насильство), у 2018 р. – 1 586. З них у 2017 р. закрито 38 кримінальних правопорушень, а у 2018 р. – 36. До суду направлено у 2017 р. 1 303, у 2018 р. – 1 586. У 2017 р. потерпіли від зазначених кримінальних правопорушень 1 367 осіб, з них 1 046 жінок, 49 неповнолітніх, 112 малолітніх. У 2018 р. потерпіли 1 592 особи, з них 1 243 жінки, 49 неповнолітніх, 105 малолітніх. Зазначені статистичні дані отримано у відповіді на публічні запити з Національної поліції України та Генеральної прокуратури України.

У 2014 р. Фонд народонаселення ООН опублікував результати дослідження стосовно поширеності насильства щодо дівчат та жінок в Україні, проведене шляхом опитування 1 606 жінок із репрезентативної вибірки в національному масштабі.

Результати дослідження показали, що:

- 21,6% жінок віком 15–49 років упродовж життя зазнавали фізичного, психологічного або сексуального насильства з боку нинішнього або колишнього партнера;

- 7,9% жінок віком 15–49 років упродовж життя зазнавали сексуального насильства з боку партнера або іншої особи;

- кожна шоста жінка в Україні пережила принаймні одну з форм насильства з боку інтимного партнера протягом останніх 12 місяців [6, с. 7].

У Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що особа, яка зазнала домашнього

насильства, має право звернутися з відповідною заявою про видачу термінового та/або обмежувального припису. Використання зазначених способів захисту розглянемо з урахуванням теоретичних аспектів та практичної площини.

У зазначеному вище Законі виділяють чотири форми насильства: економічне, психологічне, фізичне та сексуальне. Відповідно до наслідків, які настали для постраждалої особи, дії домашнього насильства будуть кваліфікуватися за КУпАП або тією чи іншою статтею Кримінального кодексу (далі – КК). Уважаємо, що у ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2] чітко та зрозуміло визначено всі чотири форми насильства.

Особам, які постраждали від домашнього насильства, потрібно завжди пам'ятати, що вони мають довести, що насильство було, тому потрібно ретельно збирати докази, щоб можна було притягнути кривдника до відповідальності і захистити себе.

Під домашнім насильством розуміють діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [2].

У ст. 24 зазначеного Закону перелічені спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи, направлення кривдника на проходження програми для кривдників [2].

Отже, особа, яка зазнала домашнього насильства, має знати шляхи захисту порушених прав з урахуванням теорії та практики, оскільки не завжди подання заяви до поліції допоможе захистити від насильства і, як показує практика, для того, щоб видали один із приписів, потрібно докласти чимало зусиль.

У ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено, що терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства [2].

Зазначимо, що у ст. 25 вказаного Закону визначені заходи, які може містити терміновий заборонний припис, як-от: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [2].

Варто звернути увагу на те, що терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків. Терміновий заборонний припис виноситься строком до десяти діб і може бути оскаржений до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Як показує практика, терміновий заборонний припис не надовго вирішить проблему, а ставати жертвою насильства можна багато разів, тому одним з ефективних засобів

захисту є застосування обмежувального припису стосовно кривдника, а для цього жертва домашнього насильства має звернутися із відповідною заявою до суду.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення постраждалої особи.

Наведені вище статистичні дані свідчать про те, що видається надзвичайно мала кількість обмежувальних приписів.

Аналіз судової практики дає можливість зробити висновок, що заява про видачу обмежувального припису має бути належним чином мотивована, оскільки, за статистичними даними, серед розглянутих заяв більше 40% відмов у видачі обмежувального припису.

Ч. 2 ст. 26 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено, що в обмежувальному приписі визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків: 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною; 4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває в місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб [2].

Уважаємо, що видача обмежувального припису має бути запобіганням скоєнню інших видів домашнього насильства, що і має бути враховано під час ухвалення рішення судом про видачу обмежувального припису щодо постраждалої особи.

Щоби захистити себе, особа, яка зазнала домашнього насильства, має збирати докази насильства, якщо завдано тілесних ушкоджень, обов'язково зафіксувати нанесені побої, зафіксувати побої можна шляхом виклику швидкої допомоги або відвідування травм пункту. Також потрібно зберігати переписки, адже надана поліції або суду роздрукована текстових SMS-повідомлень чи повідомлень у різних месенджерах стане підставою для застосування тимчасового заборонного припису або обмежувального припису.

Серед проблем, з якими стикаються жінки, які зазнали домашнього насильства, можна виділити такі:

недостатньо доказів учиненого насильства, неможливість забезпечити себе в разі погроз, довгий розгляд заяв про видачу обмежувального припису в суді, відсутність профілактичного обліку, тобто контролю за поведінкою кривдника з боку поліції. Буває так, що кривдник приходить періодично і вчиняє насильство, проте до суду не з'являється і повістки не отримує, а на рівні законодавства це питання не врегульовано. На нашу думку, потрібно на рівні законодавства передбачити привід для кривдника, коли він не з'являється на розгляд заяви про видачу обмежувального припису.

Окремо варто проаналізувати питання наявності програм на рівні держави, які покликані допомогти жертвам насильства піти від кривдника, мати певне соціальне забезпечення, щоб можна було жити самостійно тощо. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України № 728-р від 10 жовтня 2018 р. схвалено «Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 р.». Метою вказаної програми є забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі відповідно до міжнародних стандартів і Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в умовах децентралізації та запровадження комплексних дій та заходів, спрямованих на зменшення масштабу такого явища [7]. Проте, як було зазначено вище, багато чого потрібно вдосконалити для того, щоб захистити жертв домашнього насильства, і наявність програми на папері не дуже допомагає захистити постраждалих осіб від насильства.

Значну роль у захисті від домашнього насильства в Україні виконують такі громадські організації: «Ла Страда-Україна», «Ліга захисту прав жінок «Гармонія рівних», «Розрада», «Жіночі перспективи».

Кривдників навіть не зупиняє те, що за домашнє насильство вони можуть бути притягнуті до адміністративної (ст. 173² КУпАП) чи кримінальної (ст. 126¹ КК України) відповідальності.

Висновки. Отже, на рівні законодавства закріплено, що жінки мають рівні права із чоловіками, але на практиці це не зовсім так, оскільки в українському суспільстві є багато стереотипів. Захистити свої права жінки можуть, але потрібно знати, як треба діяти в разі порушення прав. Особа, яка зазнала домашнього насильства, може захистити себе шляхом негайного звернення до поліції з відповідною заявою або до суду із заявою про видачу обмежувального припису щодо кривдника. У разі звернення до поліції до кривдника може бути застосовано тимчасовий заборонний припис. Законодавство у сфері захисту від домашнього насильства потребує вдосконалення, проте потрібно враховувати вже наявну практику, щоб усунути прогалини. Окреслене вище дає підстави зробити логічний висновок про те, що з боку поліції має бути більш жорсткий контроль за кривдниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
3. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Левченко К., Швед О. Громадські організації України в системі запобігання та протидії домашньому насильству. URL: <file:///C:/Users/Julija/Downloads/327-Article%20Text-908-1-10-20200701.pdf>.
6. Протидія домашньому насильству. Практичний посібник для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.
7. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 р. : розпорядження КМУ № 728-р від 10 жовтня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>.